

Bugát Pál a malakológus

PODANI János és VARGA András
Vácrátót, MTA Botanikai Kutató Intézet
Gyöngyös, Mátra Múzeum

ABSTRACT: (Pál BUGÁT the malacologist). The molluscs material of BUGÁT got to the Mátra Museum in 1969 — The authors write on the species-list of the collection and evaluate his relation to the malacology.

BUGÁT PÁL, Gyöngyös szülötte, elsősorban a magyar orvosi és természettudományi műnyelv megalkotásában vállalt úttörő jelentőségű tevékenységével írta be nevét a magyar tudomány aranykönyvébe. Nyelvújítási munkássága összefoglalásának tekinthető élete fő műve, a „Természettudományi szóhalmaz”, amely 1843-ban jelent meg és mintegy 40 000 szót tartalmaz saját és munkatársai gyűjtéséből. A magyar nyelvre maradandóan ható tevékenységének illusztrálása álljon itt néhány szó: ábra, agy, boncolás, higany, ideg, izom, kísérlet, mirigy, rovar, sejt, szerv, szivacs. BUGÁT PÁL életrehívója volt a Magyar Orvosok és Természettudósok Társulatának, megalapította a Természettudományi Társulatot és TOLDI FERENC-cel közösen megindította az Orvosi Tár című magyar nyelvű szakfolyóiratot. Tudományos és közéleti tevékenységéről már számos méltatás jelent meg, elegendő ha ALLODIATORIS (1965), ENTZ (1915), RÉTI, (1958) és STILLER (1914) cikkeit és tanulmányait említjük. Ehelyütt BUGÁT PÁL életének egy olyan, a többihez képest talán elhanyagolható mozzanatáról szeretnénk megemlékezni, melyre vélekedésünk szerint még senki sem hívta fel a figyelmet.

1969-ben értékes anyag került a Mátra Múzeum birtokába, BUGÁT PÁL gazdag és szinte teljesnek mondható hagyatéka (erről részletesen MOLNÁR számolt be 1972–73-ban). A hagyatéka fő részét bútorok, oklevelek, festmények teszik ki, de előkerült egy 89 darabból álló csiga–kagyló gyűjtemény is. Ez mindenképpen meglepetés volt, hiszen BUGÁT PÁL ilyen irányú érdeklődésről nem tudunk, bár a Természettudományi szóhalmaz jelentős számú malakológiai kifejezést is tartalmaz, melyek közül feltétlen említést érdemelnek a következők: kagyló (concha bivalis), tengeri csiga (concha marina), tüves csiga (murex) és földi csiga (limax). A hazánkban élő puhatestű fajok közül is felsorol néhányat, pl. borzas csiga (helix hispida), bokri csiga (helix arbustorum) és berki csiga (helix nemoralis). Ez utóbbiak tudományos nevei, faji szinten, ma is változatlanok.

Sajnos nem találtunk adatot arra nézve, hogy miként jutott BUGÁT PÁL a csigákhoz és kagylókhöz. A tengeri fajok túlnyomó része indopacifikus eredetű, és ezek feltehetőleg egy tételben kerültek a gyűjteménybe vásárlás vagy ajándékozás révén. Az európai fajok száma jóval alacsonyabb, mindegyikük a Földközi-tengerből származik. A kagylók jelentős

BUGÁT PÁL, rézmetszet a Mátra Múzeum gyűjteményében, (fotó: ADAMIK MIKLÓS).

része európai, kivételt csupán a *Hippopus* és *Amusium* jelenti. A recens példányokon kívül egy fosszilis *Conger* és egy *Pecten* faj is megtalálható a gyűjteményben. A szárazföldi tüdős csigákat egyetlen faj, a hazánkban is közönséges *Helix pomatia* képviseli.

Eddig viszonylag közismert volt, hogy JÓKAI MÓR nagy szakértelemmel foglalkozott a tengeri puhatestűekkel. BARTÓK BÉLA hasonló irányú érdeklődésére is fény derült nemrégiben (PODANI 1981). BUGÁT PÁL gyűjteménye alapján, csakúgy mint BARTÓK esetében, nem szabad megszenesítő következtetéseket levonni. A gyűjtemény feltehetőleg csak dísz volt BUGÁT PÁL lakásának, bár nem kizárt, hogy néhány érdekes forma a nyelvújító munkában is megihlette.

Végezetül felsoroljuk a gyűjteményben található fajokat, amelyek eredetileg természetesen nem voltak meghatározva (a darabszámot zárójelben tüntettük fel, ha egynél nagyobb volt).

CSIGAK

Aporrhais pespelecani L. (2)
Aulica vespertilio L.
Babylonia zeylanica BRUG.
Bursa bubo (L.)
Cerithium vulgatum BURG.
Conus maldivus HWASS
C. litoglyphus HWASS
C. striatus L.
C. litteratus L.
C. miles L. (2)
C. magus L.
C. leopardus RÖDING (2)
C. marmoreus L.
C. virgo L.
Cymbiola nobilis LIGHTFOOT
Cypraea zebra L.
Cypraea sp.
Ellobium aurismidae L.
Fasciolaria trapezium L.
F. tulipa L.
Fusinus sp.
Fusinus perplexus A. ADAMS.
Galeodea echinophora L. (2)
Gibbula sp.
Haliotis gigantea GMEL.
Helix pomatia L.
Impages hectica L.
Lambis lambis L. (2)
L. chiabra (L.)
Melo aethiopica L. (2)
Mitra mitra L.
Murex brandaris L.
M. troscheli LISCHKE
M. trunculus L. (4)
Neptunea antiqua (L.)

Ovula avum L.
Patella caerulea L. (?)
Rhinoclavis vertagus L.
Strombus canarium L.
S. lentiginosus L.
S. urceus L.
Syrinx auranus L. (2)
Terebra maculata L.
Terebralia palustris L.
Tonna galea L. (2)
Trochus marmoratus L. (2 operculum)
T. niloticus L. (4)
Turbo cornutus LIGHTFOOT
T. argyrostomus L. (3)
T. chrysostomus L. (2)
T. brunneus RÖDING (2)
Turritella duplicata LAM.

KAGYLÓK

Acanthocardia tuberculata L. (3 fél héj)
Amusium japonicum GM.
Anadara sp.
Callista chione L. (3 fél héj)
Congeria sp. (fosszilis)
Chlamys opercularis L.
Glycymeris glycymeris L.
Laevicardium oblongum GM.
Hippopus hippopus L.
Ostrea sp.
Pecten sp. (fosszilis)
Venus verrucosus L.

LÁBASFEJŐEK

Nautilus pompilius L. (2)

IRODALOM: ALLODIATORIS, I. (1965): Társulatunk alapítójára, a száz esztendeje elhunyt Bugát Pálra emlékezünk. *Búvár* 10: 131—133. — ENTZ, G. (1915): Megemlékezés Bugát Pálról. *Term. tud. Közlöny*: 411—412. — Molnár, J. (1972—73): Bugát emlékek a Mátra Múzeumban. *Berze Nagy János Gimnázium Evkönyve* p. 19—26. — PODANI, J. (1981): Tengeri csigák és kagylók Bartók Béla hagyatékában. *Soósiana* 9, 27—28. — RÉTI E. (1958): Bugát Pál. *Élővilág* 3, 48—51. — STILLER, K. (1914): Bugát Pál élete és művei. *Gyöngyösi Kalendárium*. p. 164—166.

Dr. PODANI János
 MTA Botanikai Kutató Intézet
 H-2163 VÁCRAÓT
 VARGA András
 Mátra Múzeum
 H-3200 GYÖNGYÖS
 Kossuth út 40.